

C. G. Styffe: Bidrag till Skandinaviens historia ur utländska arkiver. Stockholm, I. 1859, II. 1864, og III. 1870.

Skjøndt Udgiveren i sin Fortale beklager, at Udbyttet af hans Forskninger i de fremmede Archiver ikke ganske har svaret til hans Forventninger, er det, han har meddelt, dog saa værdifuldt og saa betydeligt, at Alle, der ønske et virkeligt Kjendskab til Unionstiden, staae i en Gjæld til ham som til faae Andre. Hvor meget har han saaledes ikke for første Gang fremdraget om Dronning Margrethes store Reduktion, hvilke betegnende Oplysninger har han ikke meddelt om Bo Jonson, og i hvor høi en Grad er det overhovedet ikke lykkedes ham at kaste et nyt Lys over Forhold og Personer, der før henstod ukjendte eller miskjendte i deres Charakter og Betydning. Samlingen er altsaa en af de Kilder, hvortil Videnskabsmanden atter og atter vil komme tilbage; og i de Rækker af Special-Afhandlinger, der som Indledning aabne de enkelte Bind, har en alvorlig Forskning, en fortræffelig Methode og en ufortrøden Flid sat sig et Mindesmærke, som endog en seen Eftertid vil yde sin Hyldest. At Forfatteren ikke har holdt sig Titelen ganske efterrettelig, men ogsaa meddelt endeel svenske Archivalier, vil kun være ham en Adkomst mere til den Anerkjendelse, der altid vil knytte sig til et Arbeide, der allerede nu i sin ufuldførte Skikkelse danner en saa usædvanligt smuk Indledning til Professor Allens store Værk om Unionstidens sidste Afsnit.

Naar vi derfor dog ønske at knytte nogle Bemærkninger til vor Omtale af Bogen, skulle de naturligviis ikke gjælde disse Detailler, hvor hver Forsker bestandigt vil have sin Mening om end ofte kun af den Grund, at enkelte Charaktertræk, Landsmandskab eller deslige vække en Sympathi, som ikke i lige Grad føles af en Anden. Derimod henstille vi til Overveelse en lille Indvending mod den Anskuelse, der maaskee mere antydes end udtales, at Unionen var en

Voldshandling mod det svenske Folk som saadant og ikke nærmere en ved Tidernes Ugunst mislykket Forening af adspalttede Dele af det samme Folk.

Ligesom nemlig de enkelte nordiske Riger have dannet sig gjennem Landskabers Forening ikke blot ved Fælleddskab i Kongehuus, men ogsaa ved Familieforbindelser mellem de mægtige Ætter, saaledes er Unionen næppe istandbragt, før Adelen paa begge Sider af Grændserne knytter sig sammen paa saa mangfoldige Punkter, at den følgende Tids hele Udseende derigjennem faaer sin eiendommeligste Farve. Og de store Slægter kunde gjøre dette saa meget lettere, som allerede Fortiden havde anvist Veien, hvilket bl. A. sees af den Vanskelighed, der viser sig ved at angive Abraham Brodersens egentlige Landsmandskab¹⁾. Men en endnu tydeligere Stræben i Retning af Assimilation viser dog Geistligheden, tilskyndet og understøttet deri af Kronen: Magnus, der før 1370 blev Biskop i Hamar, skal have været Dansk, en dansk Mand, Peder Jensen, blev 1352 Bisp i Skara, og forflyttedes siden til Roeskilde²⁾, Jacob, der c. 1372 erholdt Bispestolen i Bergen, var Dansk, Erkebiskop Nicolaus Finkenov eller Ruser i Throndhjem (1382) hørte hjemme i Danmark, og hans Efterfølger (c. 1387) Vinald var Svensk. Herefter følge under Erik af Pommern de Danske Joh. Gerechini i Upsala, Peter Ingevastsen, Kannik i Upsala og derefter Biskop i Vesterås, og Navne ligeledes i Vesterås, samt Nordmændene Arnold og Oaf Knop³⁾ i Vesterås og Thorleif, først forgjæves forsøgt indtrængt i Upsala, men derefter Biskop successive i Viborg og i Bergen⁴⁾. Og gaae vi længere ned i det Samfund, der i nærmere eller fjernere Grad hørte til den geistlige Stand, da er det velbekjendt, hvorledes Brigittinerne udbredte sig fra Sverig til Danmark, saa

1) Bevisførelsen Bidrag II. S. LV, Not. *** holder ikke Stik.

2) Geh.-Arch. Aarsberetn. I, T. 24 og Not. 8.

3) At han var Nordmand og ikke Dansk fremgaaer af Navnet.

4) Hvor intet Andet angives, ere Keysers og Reuterdahls Kirkehistorier lagte til Grund.

at den svenske Oprindelse tydeligt spores i de Skrifter, der stamme fra danske Klostre af denne Orden, hvilket ligeledes gjælder om Munkeliv i Norge¹⁾. Ogsaa danske Munke findes i Norge²⁾ og skulle senere i Mængde have opholdt sig i Sverig³⁾. Erkebisp Birger gik i en svensk Skole⁴⁾, og Gustav Vasa havde en dansk Skolelærer i Upsala. Svenske Kirker prydedes med Malerier, der fremstillede Holger Danskes Kamp⁵⁾, ligesom Hellig Olafs Billed var et Yndlings-emne for baade danske og svenske Kunstnere, og ligesom ogsaa talrige Pilegrimme fra de andre Lande besøgte hans Helligdom i Throndhjem.

Der er altsaa en saa mangfoldig Forbindelse og saa bestandige gjensidige Paavirkninger, at der i lange Tider heller ikke høres nogen Uvillie over Kampen for Slesvig under Erik af Pommern mod Hansestæderne. Det er „Fædrelandets“ Sag, det gjælder, er netop de Ord, hvormed en af de fornævnte norskfødte Bisper i Sverig udtaler sig om Sagen⁶⁾. Og vi synes saaledes berettigede til at ansee Unions-Tanken for fuldt optaget af de høiere eller mere dannede Stænder i Rigerne.

Men er en Tanke først naaet dertil, da behøver den blot den Væxt og Grode, som enhver naturlig Udvikling kræver, for at bemægtige sig det hele Folk. Hindringerne for en Sammensmeltning synes neppe at kunne være af syn-derlig anden Art eller af meget større Betydning end de paa Absalons Tid vare for en Forening mellem Sjællænder og Skaaninger, mellem hvem der endog i sproglig Henseende bestod en lignende Forskjel som mellem Danske og Svenske.

Og dog brister denne Snor, der var lagt med saa megen Lempe, og dog sprænges Enigheden der, hvor Uenig-

¹⁾ P. A. Munch: Munkeliv Klosters Brevbog, præf. p. III.

²⁾ Dipl. Norv. I. 687.

³⁾ Joh. Magnus p. 892—93 (den foregivne Tale af H. Gad).

⁴⁾ Nettelbladt: Schwed. Bibl. III. 196.

⁵⁾ Ny illustreret Tidende I. 110.

⁶⁾ Benzeli Monumenta eccl. Sveo Goth. 173—74.

heden syntes saa unaturlig. Da den første Gnist var bleven tændt, kan Krigsflammen ikke undgaaes, indtil Knuden overhugges af den Stormagt, der fødes under Kampens Bulder, det svenske Folks kraftige, selvbevidste Nationalfølelse.

Men hvor da Aarsagen er at finde til denne uventede Omskiftning, bliver følgelig et Spørgsmaal af Vigtighed. Forfatterne lade os ikke i Tvivl om Svaret, idet de lægge os Erik af Pommerns Navn paa Tungen. Og naar de da henviser til denne Konges stivnakkede Trods forenet med Mangel paa Held og paa Evne til at kunne gribe Oieblikket, have de visseligt Ret, men neppe naar de forøvrigt skildre ham som en Usling og en foragtelig Person. Hans Kamp for Slesvig er i sin Tanke en Fortjeneste for ham som dansk Konge, og at den skulde komme i Veien for ham i hans anden store Opgave som Nordens Konge, var der forud saa liden Grund til at formode, at det maaskee endog kunde ansees for en tildeels berettiget Tanke at ville befæste det endnu uprøvede Forbund ved at beskæftige det med en ikke altfor uoverkommelig ydre Opgave. At han har følt en Afsmag ved det dengang demoraliserede Kirkesamfund, men efter Evne har søgt at bøde derpaa, fremgaaer af hans Indkaldelse til Danmark af Karmeliternes arbeidsomme og hæderlige Munkeorden, af hans Forkjærlighed for Brigittinerne, af hans Plan om at oprette et dansk Universitet, af hans Hensigt i Vadstena at ville grundlægge et Collegium for Præster¹⁾ og af hans Forsøg paa at forandre Gudstjenesten ved nogle Domkirker saaledes, at Kannikerne under et meget forøget Arbeide forpligtedes til aldrig at lade den hellige Sang forstumme i deres Kirker²⁾. At han forøvrigt beskyttede tildeels maadelige Personer og søgte at fremdrage dem til høie geistlige Stillinger, kan ikke negtes; men at de dog paa den anden Side vare det Bedste, han kunde faae, synes at fremgaae deraf, at

¹⁾ S. R. Sv. I. 178—79, cf. Styffe: Bidrag III. Fort. CXXI, Not. 1.

²⁾ Lagerbring, Swea Rikes hist. IV. 574—76, Dipl. Christierni I 38—39 og Ny D. Mag. VI. 39 ff., Dipl. Norv. II. 537.

han selv benyttede dem til at bestyre Kronens verdslige Embeder¹⁾, ligesom de ogsaa synes at have forenet megen Forretningsdygtighed med deres moralske Raaddenskab. At han dertil var en Mand, der hævdede Retfærdigheden uden Skaansel, viser Abraham Brodersens Henrettelse²⁾ og hans Afsættelse af haarde Fogeder³⁾.

Kan saaledes Kongens Personlighed næppe siges i Almindelighed at have været nogen tvingende Foranledning til at skille sig af med ham, saa kan dette saa meget mindre have været Tilfældet paa et Sted, hvor han maa have været saa lidet kjendt som i det afsides liggende Dalarne. Dertil kom endvidere, at Landskabets geistlige Overhoved, Bisp Olaf Knop af Vesterås, netop horte til Kongens personlige Tilhængere⁴⁾, og dog under selve Opstanden sees uforstyrret at fortsætte sine private Eiendoms-Erhvervelser⁵⁾. Og naar det endelig erindres, at Opstanden først udbrød, dengang da der allerede en Tid havde været tilveiebragt Rolighed for udenlandske Fjender, da bliver der af alle Besværinger kun den tilbage over de haarde Fogder og de store Pengeudpresninger.

Men der møder os da den Mærkelighed, at uagtet de samme Byrder ogsaa have været Danmark paalagte⁶⁾, ere Klagerne dog derfra baade faae og beskedne, uagtet Trykket maatte være saa meget føleligere, som Landet paa en ganske anden Maade end Sverig var direkte udsat for Krigens Hærgninger. At Pengene gik til Danmark, gjorde naturligviis ikke dette Land rigere, skjøndt Laurentius Petri deri finder Grunden til, at Sverig i den Grad forarmedes, at den, der

¹⁾ Joh. Gerechini var „præfectus a rege“, Bisp Thomas paa Orkenoerne tillige Statholder, Bisp Arne i Skalholt tillige Hirdstyrer o. s. v.

²⁾ Halländska herregårdar vid P. v. Møller 51—52.

³⁾ S. R. D. I. 398.

⁴⁾ Cf. Skandinavisk Litt. Selsk. Skrifter XXI 53 ff.

⁵⁾ Dipl. Dalekarlicum III. 865—69 fra Aarene 1434, 36, 37, 38, 39 og 40.

⁶⁾ Lagerbring: Swea rikets hist. IV. 41, Not. *.

havde noget at pantsætte, end ikke kunde finde sig en svensk, men kun danske eller tyske Laangivere¹⁾. Der maa altsaa have været andre Forhold tilstede i Broderriget end i Sverig, og vi behøve ikke at søge længe for at finde Grunden.

Det svenske Folk og Rige befandt sig nemlig endnu paa den Tid betydeligt længere tilbage i den almindelige europæiske Kulturudvikling end Danmark. Gjennem Modgangens haarde Skole havde det danske Folk lært at være en Stat, men i Sverig vare Landskaberne endnu saa løst sammenkjædede, at Statsenheden blev det underordnede. Hist var Folket allerede vant til de store Offre²⁾, som ethvert Folk maa underkaste sig, der har sin Selvstændighed og sit Eltermale kjær; men hvor megen Forbittrelse vække ikke Skattepaalægene i Sverig. Nødvendigheden krævede desuden, at Statskassen maatte have rede Penge, men fra Arildstid ydedes Skatten i Naturalier. Der fordredes folgeligt et udbredt Handelsrøre, for at Bonden kunde skaffe de fornødne Summer tilveie og ikke skulde falde værgeløs i Hænderne paa Fogder, der selv kunde sætte Prisen paa de Varer eller det Arbeide, Bonden kunde yde. Men at Handelsomsætningen var meget ringe, godtgjør alene en saadan Omstændighed som den, at Biskop Brynolf af Skara holdt sig sin egen Kjøbmand³⁾, og den maatte under Handels-spærringen i Krigen med Hansestæderne og paa Grund af Udførselsforbud paa Levnetsmidler⁴⁾ yderligere hindres.

Men hvor byrdefulde end Skatterne kunde være for den, der skulde udrede dem, var Udbyttet for Statskassen dog ligesaa lidt dengang som nu tilstrækkeligt for Statens Behov i overordentlige Tilfælde. Da fulgte Kong Erik det af saa overlegne finantsielle Dygtigheder som Valdemar og Mar-

¹⁾ S. R. Sv. II. 2. 108, cf. ibd. II. 2. 162 og Rimekroniken.

²⁾ Den Skat, der især synes at have vakt Misnoie i Sverig, •Rumpeskatte», blev allerede 1355 paalagt i Danmark af Valdemar Atterdag, S. R. D. VI. 529.

³⁾ Lagerbring: Swea rikets hist. IV. 344.

⁴⁾ Ib. IV. 572—73.

grethe anviste Spor, idet han pantsatte Dele af Landet til Laangivere eller Kreditorer¹⁾. At han herved kom ind paa en meget uheldig Udvei, er selvindlysende og bekræftes af Samtiden²⁾.

Da derfor Almuen drager op mod Stockholm, er dens Løsen ikke Sverigs Ære og Frihed, men Tilbageførelse af den hellige Kong Eriks Tid, „da der ikke fandtes Skat, Tyngde eller Told“³⁾. Som Repræsentanter for den forhadte nye Tid gaae Forbandelserne ud over Kongen og Hadet ud over hans Lensmænd.

Men idet da disse forjages, blive de store Embeder ledige, som Stormændene ile med at bemægtige sig. Da er det, at Rigsraadet endelig rives ud af sin erklærede Uvillie mod Folkereisningen og selv sætter sig i Spidsen for den. Nu først fremtræde de høirostede Paastande, at kun svenske Mænd ere at agte for „indfødte“, og medens man indbyrdes kives og strides om Lenene⁴⁾, hævder man udadtil sin eiendommelige svenske Nationalitet⁵⁾. Men havde det været i den, man havde følt sig krænkede, da havde dog Stormændene været nærmest til først at reise det Banner, hvor baade deres Pligt og deres Fordeel vinkede.

Men den Fane, der saaledes endeligt blev viist, formaaer endnu i den følgende Tid kun i ringe Grad at samle de stridige Kræfter til enigt Sammenhold. Splidagtige Familie-Interesser, gridsk Begjærlighed efter Magt og Gods og egenraadig Uafhængighedstrang ere endnu, saalænge den ubetydelige Karl Knudsen sidder paa Thronen, de lidet lystelige

1) Gripsholm Len f. Ex. til Hans af Eversten, Styffe: Bidrag II. Indl. XCIV.

2) Prov. Conc. i Arboga af 17/9 1412, det 3die Statut, Reuterdaahl: Statuta synod. 109—10.

3) Styffe: Bidrag II. 261.

4) Styffe: Bidrag II. Indl. CXIV og navnlig den første Note.

5) Styffe: Bidrag II. 264—65 af 31/3 1435; Hadorph: Sw. Rijmerönikor II. 132—34 (cf. Reuterdaahl, Sw. kyrkans hist. III. 1. 425. Not. 10) af 1439; Reuterdaahl, Statuta synodalia 143 (Nr. 15) Niels Ragvaldsons Statuter fra c. 1440.

Kræfter, der i broget Virvar føres frem i Sverigs Historie. Først efter en Menneskealders Forløb synes Omslaget endeligt fuldbyrdet: 1470 befales det, at Stædernes Raad kun maae optage svenske Mænd, 1470—71 forekomme første Gang Bønder paa Rigsdagen sammen med Herrerne, og 1474 besluttet paa Provincial-Conciliet, at der ved hvert Kapitel skal ansættes en Mand til at optegne Annaler og Krøniker. Det er den ældre Steen Stures kraftige Personlighed, der indvier den nye Tid, og Slaget paa Brunkeberg bliver Forløberen og Forudsætning for Heltkampen ved Lützen.

Hvad Forholdene i Norge angaaer, finder Udgiveren egentligt kun Anledning til at dvæle ved dem, da der er Tale om Christiern den Førstes Valg til Norges Konge. Han gjengiver her i det Væsentlige kun Keyser og tiltræder ganske dennes haarde Ytringer derom¹⁾ uden at tage sig iagt for, at hele denne Fremstilling vanskeligt kan bringes i Samklang med sig selv uden ved en Opfattelse af Erkebisp Aslak Bolt, der næppe stemmer med det Givne. Istedetfor i ham at see Gjenopvækkeren af det norske Folks Statsbevidsthed²⁾ ligger det vistnok langt nærmere i ham at see en Mand, der mere ledes og drives af personlige Bevæggrunde og af et heftigt Sinds ophidsede Rethaveri³⁾ end af en klar Nationalitetsfølelse. Da han 1405 er bleven valgt til Biskop i Oslo, bytter han uden Indsigelser med Bisp Jacob i Bergen — for at imødekomme Dronning Margrethes Ønsker⁴⁾. Da Erik af Pommern i sin Forkjærlighed for Brigittinerne vil indtrænge dem i Munkeliv Kloster, gjør Biskop Aslak sig til hans vilige Redskab⁵⁾. Da Borgerne i Bergen, fortrædige og forurettede af de indvandrede Tydskere⁶⁾, paakalde Lovens Bi-

¹⁾ Bidrag III. Indl. XXXV.

²⁾ R. Keyser: Den norske Kirkes Historie under Katholicismen. II. 547.

³⁾ Cf. Ny Danske Mag. VI. 31—33.

⁴⁾ Keyser. II. 450.

⁵⁾ Ibid. 478—85.

⁶⁾ Cf. Ewensens Samlinger. II. 2. 68 ff.

stand imod dem, finde de i Erkebispens den Modstand, der gjør deres Ønsker til Intet, uagtet der overfor ham hæve sig Stemmer for en Beslutning, der mere svarede til Rigets Velfærd og Værdighed¹). Vi formaae derfor ikke i Norge at see Andet end en Tilstand, der med Hensyn til det Nationale i Virkeligheden ganske svarede til den for Sverigs Vedkommende omtalte, om den end baade i Aarsag og Følger var vidt forskjellig derfra.

Ligesom vi i disse Bemærkninger ikke ville have udtalt nogen Anke mod det anmeldte betydningsfulde Værk og dets høitagede Forfatter, saaledes haabe vi, at de ogsaa maae blive opfattede kun som en beskeden Henstilling uden Krav paa anden Betydning end den, deres Indhold maatte give dem. Men Udgiveren bringe vi vor mest uskrømtede Tak for et Arbeide, der vil knytte til hans Navn Æren for at have bragt Lys og Klarhed paa mange Punkter i et Tidsrum af vor Historie, der mere end de fleste trænger dertil. Vi ønske ham Lykke og Held til at fortsætte sin Gjerning og til at finde Medarbeidere og Efterfølgere, der ville virke i hans Fodspor. Høsten er stor og Opgaverne baade interessante og mangfoldige, — vi skulle saaledes kun nævne Margrethes, Erik af Pommerns og Axelsonnernes Historie, — maatte de blot ikke altfor længe vente paa de vel udrustede Høstfolk.

Frederik Krarup.

¹) Norske Saml. (Christ. 1852). I. 50—52.